

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**USMENO-KNJIŽEVNI ŽANROVI U KORČULANSKIM
BLAGDANSKIM, SVADBENIM I DRUGIM OBIČAJIMA**

TANJA ŽUVELA

SPLIT, 2013.

**Odsjek za Hrvatski jezik i književnost
Hrvatski jezik i književnost
Hrvatska usmena književnost**

**USMENO-KNJIŽEVNI ŽANROVI U KORČULANSKIM
BLAGDANSKIM, SVADBENIM I DRUGIM OBIČAJIMA**

**Studentica:
Tanja Žuvela**

**Mentor
Prof. dr. sc. Marko Dragić**

Split, rujan 2013. godine

SADRŽAJ

UVOD.....	4
1. BLAGDANSKI OBIČAJI.....	5
1.1. BOŽIĆNI OBIČAJI.....	5
BADNJAK I BOŽIĆ.....	5
SV. IVAN.....	6
MLADINCI.....	7
MLADO LITO.....	7
VODOKRŠĆA.....	8
1.2. KORIZMENI OBIČAJI.....	9
KRIŽNI PUT.....	10
CVJETNICA.....	14
PO GORAH.....	14
VELIKI ČETVRTAK.....	15
VELIKI PETAK.....	18
VELIKA SUBOTA.....	18
2. SVADBENI OBIČAJI.....	19
2.1. UPOZNAVANJE I SASTAJANJE.....	19
2.2. ZARUKE.....	21
2.3. VJENČANJE.....	22
3. POKLADNI OBIČAJI.....	25
4. POPIKINJE I ČEHLICE.....	27
RJEČNIK.....	31
ZAKLJUČAK.....	35
SAŽETAK.....	36
LITERATURA.....	37

UVOD

Srednjodalmatinski otok Korčula pruža se usporedno s nedalekim kopnom smjerom zapad-istok. Dug je 46,8 km, prosječne širine 5,3 do 7,8 km, površine od 270 km kvadratnih i po veličini je šesti otok na Jadranskom moru. U 6. stoljeću prije Krista otok su naselili Grci, najprije kod Vele Luke i nazivaju otok Corcyra Melaina (crna). Nešto kasnije na drugom kraju otoka, području današnje Lumbarde dolaze Grci s otoka Visa (Isse) osnivajući značajno naselje. U 1. st. poslije Krista otok su kao i cijelu Dalmaciju osvojili Rimljani nazvavši je Ilirikom. U 7. stoljeću do obale Jadrana prodiru Slaveni - Hrvati i uskoro osnivaju vlastitu državu, koja je najprije kneževina, a od 925. godine krunidbom prvog kralja Tomislava postaje kraljevina. U okvirima te države bila je i Korčula. Godine 1000. mletački dužd Petar II. Orseolo zauzima dalmatinske gradove i otoke, pa tada pod vlast Venecije dolazi i Korčula. Kad je Napoleon srušio Venecijansku Republiku Dalmaciju je na kraće vrijeme zauzela Austrija, ali ubrzo dolaze Francuzi, potom Englezi, da bi napokon Dalmacija došla pod austrijsku upravu pod kojom ostaje do kraja I. svjetskog rata (1918. godine). Nakon demokratskih izbora 1990. godine na referendumu se stanovništvo Hrvatske izjasnilo za izlazak iz Jugoslavije i proglašena je samostalna država Republika Hrvatska. Burna povijest Korčule ostala je zapisana u kamenu i vidljiva je na svakom komadiću ovog jedinstvenog otoka. U samom središtu otoka Korčule smjestilo se mjesto Blato. Blato je stari povijesni gradić, s oko 4000 stanovnika smješten u samom središtu otoka Korčule. Sa svojom predivnom obalom koja se proteže sjevernom i južnom stranom otoka čini savršenu cjelinu tradicijskog dalmatinskog gradića bogate povijesti i privlačnog turističkog odredište. Viteški ples od boja „kumpanjija“ svjedoči od burnoj povijesti predaka, a klapsko pjevanje pobuđuje iskonsku pripadnost kamenu, moru, zemlji i nadasve čovjeku. Kultura predaka, oplemenjena grčko–rimskom a nadasve kršćanskom, progovorila je i u pjesmi, priči i životu Blata i Blačana. Iako je otok Korčula jedinstven po svojoj kulturi i tradiciji svi otočani mogli bi se složiti da je upravo Blato mjesto gdje je tradicija „kotač“ života i kako pjevaju Blačani :*„Nigdje kamen u nepreglednim kamenim ogradama nije tako mirisno topao kao ovdje, nigdje stisak naborane domaćinske ruke nije prijateljski snažan kao ovdje, nigdje vjera tako istinska i duboka, nigdje takva gordost... to je Blato.* Iako ne umanjujem vrijednost usmene predaje drugih mjesta otoka Korčule, ovaj završni rad posvetit će se Blatu, njegovom životu i pjesmi jer sam i ja sama dio te baštine, kulture i života.

1. BLAGDANSKI OBIČAJI

Vjersku usmenu liriku čine: molitvene pjesme, prenja, versificirane legende. Hrvatska vjerska usmena lirika može se pratiti od XIII. st do naših dana. Te pjesme svjedoče o dubokoj religioznosti hrvatskog katoličkog puka koji je svoju vjeru i običaje sačuvao kroz stoljeća i pod tuđinskom i pod nenarodnom vlašću.¹

Daleka je romanska i hrvatska povijest ovog otoka vezana uz današnje Blato. Ovaj je otok živio i imao svoju povijest i prije nego ga Mlečani osvojiše, hrvatski je grad na njemu, o kojem govori Konstantin Porfirogenet u X. st i Splitska sinoda iz godine 1144., današnje Blato. Kršćanstvo se na ovom prostoru pojavilo vrlo rano, i unatoč pojavi poganstva u srednjem vijeku, održalo se i dan danas.

1.1. BOŽIĆNI OBIČAJI

Kultura predaka, oplemenjena grčko–rimskom a nadasve kršćanskom, progovorila je i u pjesmi, pa i ovim božićnim i korizmenim pjesmama, odnosno Starom i *Novom Veseljanju*.² Autor je istih, doista, posve nepoznat. Ove božićne pjesme pjevaju samo Blaćani u Blatu i izvan njega.

Veseljenje je stari blatski običaj. Tijekom veseljenja brojne grupe mladih i starijih veseljalaca, glazbara i pjevača po dugogodišnjem blatskom običaju i kršćanskoj tradiciji obilaze mnoge blatske domove, te domaćinima nagovještaju i čestitaju nadolazeće blagdane. U znak zahvalnosti domaćini svoje veseljace časte tradicionalnim blagdanskim jelima i kolačima i domaćim pićem, a nerijetko i novčano. Veseli se na Badnjak, dan uoči svetoga Ivana, na Staru Godinu, te dan uoči Sveta tri kralja.

BADNJAK I BOŽIĆ

„U folklornom smislu Badnjak je najbogatiji i najraznovrsniji dan u kršćanskoj tradicijskoj kulturi. Karakteriziraju ga priprava hrane za Božić, škropljenje blagoslovljenom vodom: ukućana, domova, štala, stoke, dvorova, njiva, maslinika, vrtova; božićne svijeće,

¹ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008. www.ffst.hr, str.138.

² Ivo Protić, *Župa Blato*, Blato, 1976., str. 78

božićne jaslvice, božićni bor; badnji post i badnja večera; večernja molitva; čekanje polnoćke; koledanje: čestitanje; badnje zdravice.“³

„Značajke jezika božićnih lirskih pjesama su: emocionalnost, simboličnost, slikovitost i konkretnost. U svim je božićnim lirskim pjesmama snažan lirski efekt. U tim pjesmama ogleda se veselje jer se rodio Spasitelj i Otkupitelj svijeta.“⁴, što potvrđuju i slijedeći stihovi:

*Čudnu radost ja vam spravljam,
Na put pravi vas postavljam.
Spasitelj se rodi noćas,
Ki je s neba saša za nas.*

*Meju dvoje živinice,
Kun Josefa i Divice
A nebesa to slišahu,
Slatkim glasom vapijahu.*

*Vi nemojte već tu stati,
Blizu ćete njega naći.
Do Betlema vi pojdite,
I njemu se poklonite.⁵*

SVETI IVAN

Ivandan, Ivanjdan, Ivanuš, Janušovo je treći dan Božića. Tada se vrši blagoslov vina u crkvama, a u Blatu se održava misa u crkvi Sv. Ivana. Dan uoči Sv. Ivana veseli se kod obitelji koja ima Ivana u kući, pa te večeri taj Ivan nagrađuje veselioce.⁶

*O sveti Ivane,
Božji vandelist.*

³ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. www.ffst.hr, str. 142.

⁴ *Isto*, str. 143.

⁵ Ivo Protić, *Župa Blato*, Blato, 1976., str. 79

⁶ Zapisala sam u Blatu (10. kolovoza 2012.); kazivač Miroslava Žaknić rođ. Sardelić Brko

*Koji si hodio,
Od mista do mista.*

*Došli smo pivati,
Ivanu čestitati,
I vašu obitelj,
Skladno veseliti.⁷*

MLADINCI

Treći dan od Božića blagdan je Nevina dječica. Tada su djeca obilazila kuće i pozdravljala ukućane riječima: "Na zdravlje vam došla nevina dica", a domaćice su ih darivale kolačima, jabukama, orasima, lješnjacima. Majke bi na taj dan išibale svoju dječicu kako bi se prisjećala onoga dana kada je Herod poubijao svu djecu misleći da će među njima ubiti i Isusa.⁸

*Mladinci su mladi.
Ti Isuse dobro znaš.
Radi tvoje ljubavi,
Podali smo život naš.*

*Irud kraj oholi,
Pokla i podavi,
I našu krv proli
Radi tvoje ljubavi.⁹*

MLADO LITO

„Stara godina završava molitvama i škropljenjem čeljadi, blaga, kuća dvorišta i štale. Nova godina, Mlado Lito ili Počelo također je veliki blagdan.“¹⁰ U Blato na Korčuli mlado

⁷ Ivo Protić, *Župa Blato*, Blato, 1976., str. 84

⁸ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008. www.ffst.hr, str. 147.

⁹ Ivo Protić, *Župa Blato*, Blato, 1976., str. 85.

¹⁰ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008. www.ffst.hr, str. 143.

lito nema neke posebne karakteristike. Na Staru godinu odlazi se na sv. Misu kako bi se zahvalilo za sva dobra što je donijela protekla godina. Iako je običaj bio da se veseli i na Staru godinu posljednjih godina gotovo se taj običaj ugasio. Slijedeći stihovi dio su pjesme koja se pjeva na staru godinu:

*Blag dan sveti jur dospiva,
A sutrašnji dan osmina.
Da se crikva sva raduje,
Obrizanje sveto štuje.*

*Ono vrime koje prijde,
Od cesara list izijde.
August se on zoviše,
Kako sveto pismo piše.¹¹*

VODOKRŠĆA

Sveta tri kralja, ili Bogojavljanje, ili Vodokšće predstavljaju završetak božićnih blagdana. Taj blagdan nekada se zvao Tri mudraca od istoka. U crkvama se blagoslivlja voda koja će se do idućega Vodokršća čuvati u kućama i kojom će domaćin u određene dane i po potrebi škropiti ukućane, stoku i imanje. Na taj dan se iznosi ugljen, pepeo i nedogorjeli badnjak i ostavlja u vinogradu ili voćnjaku ili masliniku, i služi kao zaštita od nevremena i za uspješniji rod¹²; iz kuće se iznosi božićni bor.¹³ Tako Blaćani pjevaju:

*Došli smo vam navistiti,
Vodokršća dan čestiti,
Da su kraji dojezdili,
Da su Bogu dar donili.*

Od istoka do tri kraja,

¹¹ Ivo Protić, *Župa Blato*, Blato, 1976., str. 80

¹² Usp. Marko Dragić, *Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina br. 3, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2007., 369-390.

¹³ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008. www.ffst.hr, str. 148.

*Iz dalekih tih zemalja.
Jur se bihu uputili,
Od kud svitlo sunce ishodi.*

*Svitla zvizda zlamenita,
Bi jin družba ta čestita.
Srid istoka ku vidiše,
Njiha pravi put to biše.¹⁴*

1.2. KORIZMENI OBIČAJI

Srednjovjekovne su vjerske pjesme: Muka Isusova i Gospin plač. Na vjersku je liriku utjecala Šibenska molitva (krajem XIV. st.), „pisana u ritmičkoj, recitativnoj prozi“.

Korizma obuhvaća četrdeset dana prije Uskrsa, a počinje na Čistu srijedu i završava na Veliki petak. Kršćani se pripremaju za slavljenje Uskrsa molitvom, postom, slušanjem i čitanjem Božje riječi te dobrim djelima. Odrasli pripadnici za krštenje, katekumeni imaju u korizmi završne pripreme za svoje krštenje u uskrsnoj noći. U korizmi, kršćani pristupaju sakramentu ispovijedi, da pomireni s Bogom i ljudima radosnije mogu slaviti Uskrs.¹⁵

Korizmene pjesme, koje se pjevaju se u Blatu pjevaju se i u nekim drugim župama ovoga otoka, a to nas ni najmanje ne začuđuje, jer se jednom župa za cijeli otok nalazila u Blatu. Na temelju današnje forme jezika nitko ne može sa sigurnošću tvrditi koliko su iste stare, jer su se pojedine riječi u njima mogle mijenjati i mijenjale su se.¹⁶ Slijedeći stihovi dio su pjesme prve korizmene nedjelje:

*Skupite se svi narodi
Isus za nas na križ hodi
Na ramenu sam križ nosi
Majka mu ga željno prosi
Slatko Sinko ja Te molim
Daj mi tvoj križ da ja nosim.
Neka Majko tako bude*

¹⁴ Ivo Protić, *Župa Blato*, Blato, 1976., str. 81.

¹⁵ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008. www.ffst.hr, str. 151-152.

¹⁶ Ivo Protić, *Župa Blato*, Blato, 1976., str. 78.

*Da se sveta pisma ispune.*¹⁷

KRIŽNI PUT

Križni put je pobožnost na spomen Isusove muke, od trenutka kada Isusa osuđuju na smrt do polaganja Isusova tijela u grob. Sastoji se od 14 postaja. Za svaku postaju, u crkvama ili na javnim mjestima postavljaju se slike ili kipovi s likovnim prikazima Isusove muke

Križni put održava se svakog petka korizme u župnoj crkvi, a u nedjelju prije Cvjetnice Križni put se održava od župne crkve „Svih Svetih“ do crkvice sv. Vida na Velom Učijaku. Pjesmom Gospin plač, molitvom i razmatranjem časne sestre, bratovštine Svih svetih i Svete Vincence, župni zbor i brojni vjernici predvođeni svećenicima idu za Križem, kojeg uz župnika i načelnika nose i Blaćani predstavnici *crkovinara*, bratovština, župnog zbora, udruga i ustanova.¹⁸ Dalje navodim dva primjera Gospina plača, stari i novi.

GOSPIN PLAČ (stari):

*Kad pod križem uciviljena
i žalosna Majka staše,
groznim suzama oblivena
Suze u riku prolivaše.*

*Zato grlit i cjelivat,
križ krvavi ona uze,
i prolivat i umivat,
kroz čestoga mnoge suze.*

*Tvrdo drvo tad grleći,
dragom Sinu svoje poglede,
upravljaše u toj smeći
i čemerne riči uvede.*

Kako Sinko moj ljubljeni,

¹⁷ Ivo Protić, *Župa Blato*, Blato, 1976., str. 92

¹⁸ Zapisala sam u Blatu (18. kolovoza 2012.); kazivač Mara Andrijić Kucin rođ. Žaknić Beor

*Bolesnoj se Majci ukaza.
To je ures neizrečeni,
Prečistoga Tvoga obraza.*

*Di je ajme Tvoja naravna,
Vrh svih ljudi višnja dika,
Di je lipost Tvoja slavna,
Di je rajska Tvoja prilika.*

*Koga malo dan prije
vas puk glasim veselima,
što se može najslavnije,
kako svoga kralja prima.*

*Za Božjega koga Sina,
Jeruzalim vas pojaše,
mnoštvo kića i haljina,
pred noge Ti prostiraše.*

*To li je kruna Tvojemu,
ka se čelu ne da gledat,
to pristolje na kem svemu,
svitu imaš zapovidat.*

*toliko si joh prominjen,
od onoga Sina moga,
ko bi dosli tako izbijen,
od naroda Žudijskoga.*

*Sad mi dakle o kršćani,
Tvrdo drvo zagrlimo,
I od griha pokajani,*

*Milosrđe Božje išćimo – Amen.*¹⁹

GOSPIN PLAČ (novi):

*Muka gorka gospodina,
Isukrsta Božjeg Sina.*

*Koji za nas muku prima,
I na križu umrit ima.*

*I puk na plač probudite,
Za Isusom procvilite.*

*Svi plačimo Božjeg Sina,
Isukrsta Gospodina.*

*I vas molim, majke mile,
Koj' ste sina izgubile.*

*K'e ste žalost jur imale,
Kad ste sina pokopale.*

*Na vrh gore Kalvarije,
Tu je propet Sin Marije*

*Kalvarijo, prigni mi ga,
To je sin moj ne drži ga.*

*Plači sa mnom moj Ivane,
Meštra tvoga ljute rane.*

Ajme lice Sina moga,

¹⁹ Ivo Protić, *Župa Blato*, Blato, 1976., str. 99-100.

Nema lika jur ljudskoga.

*Ajme tvoja slavna glava,
Okrunjena, sva krvava.*

*Isus prigne glavu dračnu,
Da ne gleda majku plačnu.*

*Da sam sinko golubica,
Na križ bi ti doletila.*

*Ali nisam nego Mati,
Ne mogu ti pomoć dati.*

*Ne plačite žene mene,
Već plačite same sebe.*

*I zemlja se trese kruto,
Kad Marija cvili ljuto.*

*Oj, ti Juda Iškariote,
Što učini nas sirote.*

*Što t' učini Sin moj mili,
Ter me jadnu tako ucvili.*

*Zovem duše Bogu mile,
Da zajedno sa mnom cvile.*

*Ajme Sinko željo moja,
Tužna ti je majka tvoja.*

*Ja se ufam u Dobroga,
Da ć' uskrsnut Sina moga.*

*Klanjajte se svi kršćani,
Jer uskrsnu svima vami.* ²⁰

CVJETNICA

„Cvjetnica ili Nedjelja Muke Gospodnje je kršćanska svetkovina koja se slavi u nedjelju prije Uskrsa i uvod je u Veliki tjedan. Na taj dan se slavi Isusov trijumfalni ulazak u Jeruzalem u dane prije Pashe, opisan u sva četiri Evanđelja (Marko 11:1-11, Matej 21:1-11, Luka 19:28-44, i Ivan 12:12-19). Narod je dočekaio Isusa, mašući palminim i maslinovim grančicama i rasprostirući svoje haljine, putem kojim je Isus išao jašući na magarcu. U spomen na to, na Cvjetnicu se obavljaju procesije s blagoslovljenim palminim i maslinovim grančicama. Također se za vrijeme sv. Mise, čita izvještaj o Isusovoj mucu.“ ²¹

U Blatu se Cvjetnica obilježava okupljanjem pred crkvicom sv. Jeronima gdje nakon blagoslova ljude i njihovih palma, odnosno maslinovih grančica procesija kreće prema župnoj crkvi gdje se održava svečana sv. Misa. U procesiji sudjeluje ministranti, bratimi obiju bratovština, bratovštine „Svih Svetih“ i „Sv. Vicence“, glazba „Sv. Vicence“ te ostali vjernici. Nakon misnog slavlja započinje 40-satno klanjanje Isusu u Presvetom Oltarskom Sakramentu, time i započinju uskršnje pobožnosti i pobožnosti Velikog Tjedna u Blatu. ²²

PO GORAH

Po gorah je naziv za stari običaj procesije u kojoj se obilaze sve crkvice podignute po okolnim poljima do kojih se dolazi prelazeći preko gora i maslinika. Stara procesija je u posljednjih godina obnovljena i redovito se održava u noći Velikog Četvrtka na Veliki Petak. Vjernici, ministranti, bratimi i svećenici sudjeluju u procesiji moleći i pjevajući tradicionalne korizmene pjesme. ²³

²⁰ Zapisala sam u Blatu (10. kolovoza 2012.); kazivač Sveto Andrijić.

²¹ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. www.ffst.hr, str. 157.

²² Zapisala sam u Blatu (10. kolovoza 2012.); kazivač Sveto Andrijić.

²³ Zapisala sam u Blatu (10. kolovoza 2012.); kazivač Sveto Andrijić.

VELIKI ČETVRTAK

„Veliki ili Sveti četvrtak je dan Isusove posljednje večere; Katolička crkva ulazi u sveto trodnevlje i sprema se na slavljenje Uskrsa. Na Veliki četvrtak je Isus sa svojim učenicima proslavio posljednji put židovski blagdan Pashe i to jedan dan prije samog blagdana, te ustanovio svetu misu, po kojoj se kršćani osobito prepoznaju. Znak svoje prisutnosti Krist je ostavio Crkvi i svijetu u kruhu i vinu, predavši tako Crkvi i čovječanstvu svoje ljudsko tijelo i svoju krv, kao polog i jamstvo pobjede nad: patnjom, smrću, krivicom, zlom i tamom.“²⁴

„U dvorani posljednje večere Isus je oprao učenicima noge, što simbolizira gostoprimstvo. Isus dakle želi reći da kroz njegovu smrt, u koju sada odlazi, i kroz skoro uskrsnuće, on otvara svoje nebeske dvorane, u koje nas poziva kao svoje uzvanike.“²⁵

Na Veliki Četvrtak u Blatu se slavi večernja Sv. misa u kojoj svećenik pere *bratimima* noge upravo onako kako je to napravio Isus na posljednjoj večeri. U novije vrijeme nema procesije kako je to inače bilo ali slijedeći stihovi svjedoče o njoj:

VELIKI ČETVRTAK U PROCESIJI

*O priliko Boga moga,
Isukrstu svemogoga.
O priliko bez prilike,
Dostojna si svake dike.
O priliko slavan dosti,
Puna tuge i gorkosti.
O priliko vele čudna,
Vele Ti si za nas trudna.
O priliko slavna i sveta,
Nut kako si zlo raspeta.
Ti si raspet bez krivine,
Radi naše opačine.
Ko Te sada gleda Bože,*

²⁴ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008. www.ffst.hr, str. 159-160.

²⁵ *Isto*, str. 159-160.

*Kako plakat on ne može,
Da bi za Te svit zgorio,
Još Ti ne bi odvratio.
Je l' to Tvoja slavna glava,
Slatki Isuse prigizdava.
Ko skuboše, ku mučiše,
Koku trna napuniše.
Vele ti je razrušena,
Rad' grišnika pogrđena.
Sve ti lice popljuvano.
Od grišnika izrugano.
Ter je mnogo izšibano,
Oštrim trnjem izbadano.
Jesu li to uši one,
Ke na milost vazda sklone,
Ke slišate mnogo prosti.
Pomodrile jesu dosti.
Jesu li to one oči,
Koje za nas suzam moči,
Pomrčale jesu tvrdo,
Umodrile jesu grdno.
Je li Ti to slavno lice,
Kolike su joh modrice.
Jesu li to usta ona,
Ka nam daše red zakona.
A tvoj slavni vrat prišmagnut,
Ter je desnoj strani nagnut.
A i tvoje prsni slavne,
Oštrin kopjem rasparane.
Ne bud zaman Tvoje trpljenje,
Daj grišnikom odkupljenje – Amen.²⁶*

²⁶ Ivo Protić, *Župa Blato*, Blato, 1976., str. 95-96.

U Velikom tjednu pjevali su se ovi stihovi ispred Božjeg groba:

*Zdravo Tilo Božje sveto,
Ko na križu bi propeto.
Zdravo Tilo Božjeg Sina,
Isukrsta Gospodina.
Zdravo Isuse Bože pravi,
Ki si s Ocem jednoj u slavi.
Ti si hoti s neba priti,
I od dive rođen biti,
Ti si za nas hoti umriti.
I krv svetu svu proliti,
Ti si trpi muku za nas.
Ti se smiluj sada na nas.
Puče Božji sad se moli,
Ter ponizi glave doli,
Da primite svi proštenje,
Jer ste Njega vi stvorenje.
Zdravo Isuse sinu Boga,
Na ostavite puka svoga,
Za koji si hoti priti,
Priblaženu krv proliti.
S učenicim večeraše,
Smrt im svoju navišćaše.
U vrtlu Oca kad moljaše,
Za nas željno uzdisaše.
Juda pride Tebi onda,
Za pineze ki Te proda.
Pozdravivši cjelov poda,
I židovom tebe prida.
Viće na Te učiniše,
Ter se tako zgovoriše,
K Pilatu Te povedoš,*

*Da Te propnu svi rekoše.
Kad prid stupom vezan staše,
Ka jaganjac Ti mučaše,
Na koljena tad padahu,
I s Tobom se svi rugahu.
Kad Te križu prigvozdiše,
U krvi svetoj vas ploviše.
Tužna Majka ondje staše,
Koj se srce raspadaše – Amen.*²⁷

VELIKI PETAK

„Veliki petak je kršćanski spomendan Isusove muke i smrti. Slavi se u petak prije Uskrsa. Zajedno s Velikim četvrtkom i Velikom subotom čini Vazmeno trodnevlje. Na Veliki petak, ne slavi se euharistijsko(misno) slavlje. Oltar je bez križa, svijećnjaka, cvijeća i oltarnika, što simbolizira Isusovu muku i smrt.”²⁸

U Blatu nakon obreda u crkvi slijedi procesija oko mjesta koja se zaustavlja tri puta kako bi svećenik molio za mještane. Djeca nose škrigalice, kojima škrigitaju nakon svećenikove molitve. Žene nose svijeće omotane lovorovim grančicama što procesiji daje posebni ugođaj.²⁹

VELIKA (BIJELA) SUBOTA

„Velika subota dan je šutnje i ozbiljnosti, slika te šutnje je odsutnost euharistije i ogoljeni oltar. Vjernici posjećuju Božji grob. U svim je hrvatskim krajevima na Veliku (Bilu) subotu bio običaj umivanja vodom koja je netom blagoslovljena u crkvama, a ukoliko netko ne bi imao tu vodu valjalo se umiti na vrelima, potocima, rijekama, moru.

Veliku subotu je karakterizirao obred obnove kućne vatre. U jutro toga dana svećenik je pred crkvom blagoslivljao vatru. Uskrsni krijes palio se i u noći s Velike subote na Uskrs ili oko tri-četiri sata pred u samu zoru. Taj je običaj bio posebno raširen u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Pastiri su za taj dan pripremali krjesove budno motreći cijelu noć da im tko ne bi

²⁷ Ivo Protić, *Župa Blato*, Blato, 1976., str. 97-98.

²⁸ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008. www.ffst.hr, str. 162.

²⁹ Zapisala sam u Blatu (12. kolovoza 2012.); kazivač Sveto Andrijić.

prije vremena potpalio krijes. Garištu iza tih krjesova pripisivala su se apotropejska svojstva: preko njega pregonila stoka kako bi bila zdrava; ugarci s zgarišta stavljeni su u njive i vrtove kako bi plodnost bila bolja; vjerovalo se da vještice i drugi demoni neće imati vlast dokle dopre svjetlost i dim uskrasnih krjesova.³⁰

Tako se i u Blatu u večernjim sata odvija vazmeno bdijenje, koje započinje blagoslovom svijeće a nakon kojeg slijedi Sv.Misa.

2. SVADBENI OBIČAJI

U ovom dijelu završnog rada osvrnut ću se na svadbene običaje u Blato, ali bitno je napomenuti da se ove priče vezuju za ranije godine prošlog stoljeća. Danas se to sve dosta promijenilo, a sve ovo nazire se tek u tragovima.

2.1. UPOZNAVANJE I SASTAJANJE

„Upoznavanje mladića i divne bilo je u raznim prilikama i na raznim mjestima. Pogledavanje je najčešće počinjalo prilikom šetnje Zlinjama ili na Pijaci. Šetnje po zlinjama bile su svakodnevne i to predvečer, a nedjeljom iza ručka sve do prvog sumraka kad je zvono zvonilo Zdravu Mariju, na čije zvukove je redovito počinjala večera u svim kućama. Šetnja po Pijaci bila je obično iza velike mise. Međutim, mladi su se sretali kao susjedi ili na putu u baščinu gdje bi bili prvi razgovori i dogovori za idući sastanak. Mladi su se u početku sastajala i kradomice. To su bile večernje šetnje put Krtinje ili put Biloga Križa, ili bi se sastajali na *baščini* po prethodnom dogovoru pogotovo ako su imali zemlju u istom predjelu. Na tim sastancima mladi su dogovarali o budućem životu i zabavljali se. Kad su se mladi zaljubili i kad je već bilo to tako daleko da su se mogli i javno pokazati, počeo bi mladić uvečer dolaziti pred kuću mlade ili u dvor gdje bi uz zid ili *arulu* razgovarali do sumraka. Ali, mladić bi svake večeri počeo dolaziti sve kasnije da bi se mogao zabavljati. Mlada je radi toga morala podnositi prijekore majke koja je zahtijevala da mladić dolazi ranije, prije sumraka, što mladiću nije bilo po volji.“³¹ O čemu svjedoče slijedeći stihovi:

Sinoć sam ti proša mimo dvore

I čuo sam tužne razgovore

³⁰ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. www.ffst.hr, str. 169.

³¹ Marin Žanetić, *Da se ne zaboravi*, vlastita naklada, Blato, 2009., str. 78.

*I čuo sam di te majka kara
Sve zbog mene dušo moja draga*

*Za nijedno hudo dilo moje
Već za kasno dolaženje moje.
Rekla ti je da dojdem ranije
Prije doba od Zdrava Marije.*

Da bi mogao i dalje dolaziti mladić je dao mladoj bokun zlata u znak čvrste veze i sigurnosti, pa je nakon toga njihova veza bila slobodnija. Mladi je ponekad predbacivao mladoj vezu s nekim drugim mladićem, ali i ona je znala njegove odnose.

*Sokol moj, to ni ljubav prava
Kad ti moje sekrete obadaš
Kada bi ja obadila tvoje
Što bi reka moj sivi sokole.
Daj ti meni jedan bokun zlata,
Pa od mojih neću imat straha
Za da srce materino smirim,
Da se više na mene ne jidi
I da više ne progoni mene,
Sokole moj sivi radi tebe.*

Ako je mladić imao ozbiljne namjere, dao je mladoj prsten. To je odmah znalo cijelo mjesto i o tome se pričalo kao o važnom događaju. Za zalog se je davao i srebrni crni prsten sa bijelim rubom s natpisom „ricordo“ koji se kupovao kao nakit i stajao je 4 solda, odnosno 1 patakun:

Sokole moj, ka ti je to flonća, crna vera od četiri solda. Mlada nije bila s tim baš naročito zadovoljna, ali je služio kao znak sigurnosti. Mladi je sada mogao slobodno dolaziti i sastajati se ali još uvijek prid kućom ili u dvoru.³²

³² Marin Žanetić, *Da se ne zaboravi*, vlastita naklada, Blato 2009, str.78

2.2. ZARUKE

Ako je mladić odlučio da se oženi mladom došao bi u kuću roditelja da je zaprosi. Dolazak je bio unaprijed određen i zaručnik bi bio lijepo primljen i počašćen. Mladići se nisu ženili dok nisu odslužili vojsku. Najčešće se je išlo u marinu i to u Pulu. Mladić se je tamo sjećao svoje ljubavi i lijepo provedenog vremena uz arulu s mladom.

*Kad mi dojdena pamet arula
Uspet ću se na vrh od jarbula
Kad mi dojde na pamet priživit
Počet ću se iza glasa krivit.*

Mlada nije smjela više nigdje izlaziti ni posjećivati ples ni priredbe. Ona je vjerno čekala mladoga da se vrati iz vojske. Ako bi je vidjeli s nekim drugim mladićem, prijatelji bi odmah to javili mladom koji sada od mlade traži zlato.

*Majko moja mene je zva mladi
Da mu zlato u kurata vratim.
Vratit ću mu meni se ne mari,
Za mene se drugu goji mladi.
U kurata ne bi išla sama,
Već bi moju kužinu zazvala.*

Mlada je morala vratiti zlato župniku koji ga je uručio mladom. Veća bi sramota bila kada bi mlada dala to zlato nekom drugom mladiću. Takav čin tražio je osvetu koju bi izvršio mladi sam svojim najbližim ili prijateljima. Osveta se sastojala u odsijecanju pletenice škarama, što je u staro doba bila velika sramota za mladu. Posljednje odsijecanje kose bilo je negdje oko 1900. godine.³³

*To je bilo u starinsko doba
Ostrić kosu i odnit je doma.
Reče Keko: moj pridragi Ante
Jedan mi je prsten u Bršćanke.*

³³ Marin Žanetić, *Da se ne zaboravi*, vlastita naklada, Blato, 2009., str. 79.

*Ma da ga je bar dala mladiću
Već nevoji tom Petru Ticinu.
Brate Ante, ostriži listo
Lipo gledaj da ne vidi niko.
Striži Ante, nemoj na skaline.
Došla doma i sela na vrata,
I prokljinje dva brata zlatara.
Vaša desna usahla vam ruka,
Kako vas ni zabolila duša.
Lipoj divni ovo učiniti,
Na stid sale kosu joj ostrići.
Kosa moja kako jedna greda,
Malo deblja od mišjega repa.*

Braća su bila tužena i bili bi osuđeni da se nisu poslužili varkom i izazvali majku mlade.

*Jedan Keko a drugo je Ante
Poće u pržun radi Bršćanke Mare.*

Izazvana mati uvrijedila je Kekota nazvavši ga Lukeni, pa je sudac savjetovao nagodbu.

*Da se nisi Mare kombinala
Godišće bi pržuna ćapala.³⁴*

2.3. VJENČANJE

„Pred vjenčanje obavljale su se *pronuncije*. Vjenčanja su se obavljala uvijek subotom kako ne bi remetila nedjeljne priredbe. Najviše vjenčanja bilo je u pokladima, dok su vjenčanja u korizmi bila iznimno. Vjenčano odijelo mlade zavisilo je od prilika. Normalno je mlada bila odjevena u bijelu haljinu sa velom, sa malim buketom bijelog čemina, garofala ili

³⁴ Marin Žanetić, *Da se ne zaboravi*, vlastita naklada, Blato, 2009., str. 79.

ruža. Ako je mlada bila u drugom stanju ili je već rodila, onda je nosila suknju i bluzu odnosno pandil i saketinu uvijek novo sašivenu, sa slobodnom kosom bez obrusca na glavi. Mladoženja je obično prekrojio mornarsku uniformu koju je donio iz marine, a ako to nije imao onda iz domaćeg platna, sa bijelom košuljom, malom ili velikom mašnom, a na glavi obavezno crni šešir. U kasnije vrijeme kupovalo se je crno odijelo iz konfekcije. U zapučku svakako cvijet.³⁵

U subotu ujutro dolazi oko 8 sati kum mladoj da je sa njenom pratnjom vodi u crkvu. Ona ne kreće iz kuće prije nego je mladi sa svojom pratnjom krenuo u crkvu. Mladoženja sa svojim kumom ulazi u crkvu na vrata na koja uvijek ulazi njegova obitelj, te se zaustavlja pod pulpitom. Mlada ulazi sa svojom pratnjom na zapadna vrata od kampanela i staje na ulazu. Kad izađe svećenik, dolazi kum mladoga i vodi je s njenim kumom pred oltar. U doba poklada kad ima istovremeno više vjenčanja namješta se pred oltarom višem mjesta. Obično se služila tiha misa i pjeva evanđelje posebnog sadržaju prigodu za tu prigodu. Nakon vjenčanja za izlaze mladenci na zapadna vrata od kampanela. Na izlazu ih dočekuje sonadur koji na harmonici svira strahu blatsku skladbu, pa ih vodi preko Pijace u Ložu gdje otplešu tri stara blatska tanca. Odatle svaća (svatovi) ide sa sonadurom na čelu u jednu iznajmljenu plesnu salu koju prethodno lijepo urede i okite. *Od kambrika stavili su nebo, a krupota pokrili su velom.*“

Dok se u sali svaća zabavlja plesom, dotle se u kući mladoga sprema ručak. Ručku prisustvuje rodbina i uzvanici. Roditelji mlade nikada ne prisustvuju vjenčanju, kao što roditelji nikada ne idu na pogreb svojoj djeci. Za ovu prigodu rodbina i uzvanici donose darove u naravi i to vino, prošek, smokve, suhve, varenika, pršuta... Za vrijeme ručka goste poslužuje mladoženja. U staro vrijeme kum je darivao mladoj dar koji je obično bio fini svileni obrusac za glavu u vrijednosti 4 fiorina. Za ručak je pripremana juha od govedine i kokoši, različito pripremljene vrste mesa, razne salse i salate. Posebno su se pripremali cukarini, rafioli, hrostule koje su se stavljale u novo rešetito. Pila su se najbolja vina i prošek. Za vrijeme ručka stalno svira sonadur, a svi se zabavljaju pričajući šale i pjevajući. Nakon ručka ide se ponovno na ples u jednu salu i pleše ponekad sve do zore.

U nedjelju ujutro izvedu mladu. Mlada obučena u vjenčanu haljinu sa svojom novom obitelji ulazi u crkvu na vrata kroz koja uvijek ulazi nova obitelj i staje na mjestu gdje uvijek stoji njena nova obitelj. Svi u crkvi promatraju mladu uz tihe komentare, koji se glasno nastavljaju nakon izlaska iz crkve. Poslije vele mise odlaze na ručak kod mladoženja, ali sada

³⁵ Marin Žanetić, *Da se ne zaboravi*, vlastita naklada, Blato, 2009., str. 80.

ručku prisustvuju u roditelji mlade. Mladu prihvaća obitelj mladoženje, sada njena nova obitelj, kao svoje dijete. Njegove roditelje ona sada zove „ma“ i „ća“. Svekrva uspostavlja pravilne odnose koji u interesu mira u kući i pravilnog odvijanja radova, ne smiju biti poremećeni. Poštovanje prema starijima je veliko, a poslušnost apsolutna. Oprez u izražavanju je velik, a prigovori rijetki i bazrivi. *Majka kćerku kara, a nevisti prigovara.* Mlada radi u kući sve poslove za koje se je dobro pripremila kod svojih roditelja. Sedla mazgu ili tovara, prti ih, goni, gre u šušanj, donosi kića, gre u brime, kuha, brine se o životinjama, brine se za kuću i stare roditelje.³⁶ Ali naravno nije svaka nevjesta bila poslušna i vrijedna pa tako pjeva ova popikinja:

*Moj mladiću ne ženi se,
u veruge ne meći se.
Žena hoće puno stvari ,
i još da je dobro hraniš.
Dok je cura u matere,
pod kosama jezik drži,
Kad se ona s mužen združi,
od po lajta jezik pruži.
Kako ruži, kako kosi,
da jon kuća ognjen gori,
ne bi umukla kad govori.
U posteji čedo leži, muk zamuklo,
malo čedo u ocu ti srce puklo
Otkad san ti ocu žena,
svakoga san dobra žejna.
A muž reče ženi svojoj,
po naravi Božjen dar,
Muči kravo buzarado,
uzmi iglu, uzmi konce,
nemoj živit kako ovce.
Bišeš odma vidit slita
jel' ti u kući dosta žita.³⁷*

³⁶ Marin Žanetić, *Da se ne zaboravi*, vlastita naklada, Blato, 2009., str. 81.

³⁷ Zapisala sam u Blatu (16. kolovoza 2012.): kazivač Miroslava Žaknić rođ. Sardelić Brko

3. POKLADNI OBIČAJI

MUNDE

U Blatu su još do prije tridesetak godina postojale sale u kojima su se održavali „tanci“. To je bila omiljena razonoda blaćana. U vrijeme poklada i u današnje vrijeme održavaju se munde. Poznata je izreka „*što pokladi opravu to rusaju obadu*“. Neke djevojke odlazile su kriomice na munde kada bi im roditelji zaspali, često je glavni razlog bio da vide svoga dragoga. Posljedice toga vidjele bi se u vrijeme duhova (rusaja) kada bi se počeo vidjeti trbuh djevojci ako je ostala trudna. *Bi mlad, bi star, va da uzbala* izreka je koja se veže za dan Sv. Vlaha (Blaža) na taj dan se bez iznimke odžavaju munde.

„Munde su plesni tanci u vrijeme poklada koji traju od Tri kralja do čiste sride. Završne večeri, u pola noći, munde završavaju. Pretpostavlja se da riječ munde dolaze od talijanske riječi munte što znači rezervirati, zaokupirati.“³⁸ Sljedeći stihovi pjevaju o tom običaju:

*Ovo ima petnaesto lito
da na Buću nije igra niko.
Tako litos hotila je srića
tri-četiri stali se čovika.
Želu imat tance judi skladni
u Miševon na Buću polači.
Mi smo došli časni gospodin,
Petkoviću Ante van je ime.
Min našu ulili smo glavu
da bi te nam poklonili salu.
Za ve male litošnje poklade
da min vrime sprovodimo naše.
A na to jin čovik odgovara,
to je dobro moja braćo draga.
Jan ću vama salu pokloniti,*

³⁸ Marin Žanetić, *Da se ne zaboravi*, vlastita naklada, Blato 2009, str.82

*i u družbi jan ću s vama biti.
Ako ste vi siguri od ženskih,
mojon sali bit će te kuntenti,
Ove ode što su male divne
zastalno će biti balarine,
Neg' jin samor popikinje radi,
a Bože ga poželila mati,
U Fodeta stoji za junaka,
kako Vlasi užali u Kovača.
Lipa sala na lipen dohodu,
jade daju Krajevića podu,
Pozdrcala ona lujka mala
koja ures cilon Sali dava,
A zdrcalo od poda do poda
na kojemu se gledaju gospoda.
Prvo igra Mara Mršinica
njeje obraz rumena ružica,
A druga je Markotina Čarka
ima šesni život kako grajka.
Ona njeje poslušna je ocu,
svaki tornik dojde i subotu,
A za njima Krastovčeva Kata,
ona nosi hrvaticu mlada.
A za njima Bejorica Kata
i ono je divna plemenita,
Ona divna svakega igrala
jerbo ima poštenja i sklada.
A za njima krtolića straca,
ona mama Jubeta Kunjasa.
Dojde Jube viri kroz punistru,
Krtolića da vidi Mariju.
Zna Marija igrat quatro pasi,
š njon najviše igraju bogati.
U komesu dojde brez travesa,*

*kolovoje pa šaje po ženske,
A na Sali sveja je je voja,
sve se briga kako kolovoja,
Sveja je vesela,
š njon se diči i otac i teta.³⁹*

4 . POPIKINJE I ČEHLICE

Dosada su u radu opisani običaji Blata na Korčuli, a u ovom dijelu osvrnut ću se na dva žanra koja su vrlo zastupljena u Blatu, a to su kako sam naziv kaže „popikinje“ i „čehlice“.

Sve do II. Svjetskog rata nijedan važniji događaj u mjestu, pa niti smrt jednog mladića ili mlade žene, nije mogao proći, a da netko nije tim povodom ispjevao neku „popikinju“. I upravo su popikinje najbolje opisale blatske običaje, ali nažalost malo njih je zapisano. Svakog ljeta odžavaju se „Dani smiha“ pučki festival humora koji se održava se u sklopu Blatskog ljeta, moglo bi se reći da to postaje tradicija jer su Blačani nadaleko poznati po svom humoru. Zato ne čudi prisutnost „čehlica“ u usmenoj baštini Blata. Čehlice su kratke priče, humorističnog sadržaja, temeljene na stvarnom događaju, ali prepričane upravo na taj blatski način, s malom dozom poruge. Popikinje nalazimo u stihovima dok čehlice povezujemo sa epskim rodnom. Iako popikinju uglavnom karakterizira tužan ton, može se naći nekih koje opisuju i vesele događaje kako ona o mundama, gore navedena, no ono što najviše razlikuje razlikuje popikinju od čehlice jest ta poruga koje u čehlicama ne nedostaje.⁴⁰ Dalje ću navesti neke primjere kako za jednu tako i za drugu vrstu.

Ovo je popikinja o mladoj djevojci koja je otišla sa svojom prijateljicom brat „goščicu“. Mlada je Križa nastradala, i u ranoj mladosti umrla. Mnogi su je oplakivali, a njoj u čast spjevana je ova popikinja, koja je zacijelo jedna od najpoznatijih blatskih popikinja.

KRIŽA

*Hodi moja u goščicu Križe,
druge su se parićale divne.*

³⁹ Zapisala sam u Blatu (16. kolovoza 2012.); kazivač Miroslava Žaknić Beor rođ. Sardelić Brko.

⁴⁰ Zapisala sam u Blatu (18. kolovoza 2012.); kazivač Mara Andrijić Kucin, rođ. Žaknić Beor.

*Parićaj mi što mi misliš dati ,
a jan grenća Maru Močimunku zvati.
Velon Stranon uputi se sam ,
Močimunku Maru je zazavala.
Močimunka Mara da si zdravo,
hoćeš poći u gošćicu samnom.
Hoća moja u gošćicu Mare,
poćat ćemo uza gornje bande.
I jopet se kući vrati mirno,
i sve jon je parićano bilo.
Žalosnon se uputila vojnon,
i materi milon reče zbogom.
Puten gredu i lipo kantaju,
što ih čeka ni same ne znaju.
U Bakanski dolac robu ostu,
po crnon se gori uputile.
Ondar beru koja može boje,
dok su došle do velenskih griža.
Pokojnica ni bila teška,
brzo se je na grižu uspela,
Da bi bokun vijole ubrala,
i da bi Močimunki Mari dala,
Ide drugu kiticu ubrati,
ne mila je, pod grižu je bati,
Teška me je pratila nesrića,
Mare moja sva san se ubila.
Trče Mara kako muška glava
pa na ruke ćapala je sama.
Odnit ću te pomalo u valu,
i tu tešku oprat ću ti ranu.
Kako je Mara nabrajala,
Bakunska je vala odavala.
Pokojnica oči otvorila
i Mari je Močimunki govorila:*

„Čini mi se, moja mila Mara,
kad bi malo u vali zaspala
Da put doma išlaća bi sama.“
Reče Mara: “Nemoj moja Križe,
velo bimo izgubile vrime.
Velo bi mo izgubili doba,
naši bi se ozirali doma.
Da bi oni prima nama išli,
kad ne znaju di smo Križe išli.“
Bog je dao veleme obajde,
blizu robe ona mazgu najde,
Velega je imala koraja,
pa je mazgu brzo osedlala,
i Križu je stavila uzjahat
te žalosno crnu goru projdu,
i na lozje Šmaretovo dojdu.
Marin Škare kad ih je ugled,
on Ivanu kužinu je reka:
“Mili Bože, na svemu ti hvala,
ti momenat Mara ih zazvala.
„Hote judi, posal ostavite
do doma mi Križu popratite.“
Ni potriba vele ih moliti,
vaja jedan za drugim skočiti.
Pokojnica kudar je hodila
crna gora sva jon se vrtila.
Kad je likar pokojnicu vidi
u svojem srcu se zamisli.
Pa govori, jadno z glavon kreć:
„Jan znan, ozdraviti neće.“⁴¹

⁴¹ Zapisala sam u Blatu (16. kolovoza 2012.); kazivač Mara Andrijić Kucin rođ. Žaknić Beor.

ĆEHLICE

Pepelnica

Na Čistu sridu, iza mise, svećenik posipa virnike pepelon po glavi govoreći: „Spomeni se, čoviče da si prah i da ćeš se u prah povratiti.“ I baš jedne Čiste sride, barba Stipe Juretić ni dopusti teti Teri da gre slušat misu. A teta Tera, ki prava kršćanska duša koja zna da će se pretvorit u pepel, stane mu govorit: „Bog će te kaštigat, moj Stipe, što mi ne daš poč u crikvu. A znaš li tin, Bog ti pamet prosvitli, da danas svaki pravi kršćani vaja da bude posut pepelon, kako bi moga skrušeno se pokajat za nedila što jih je učini priko godišća. Kad je teta Tera izmolila svoje litanije, digne se barba Stipe i s dostojanstvom Poncija Pilata, pristupu špaheru, vazme u šaku malo pepela i istrese ga ženi na glavu govoreći: „Spomeni se, ženo moja, da si vrag i da će te vrag odnit!“⁴²

Na lignjah

Jednom prilikom je Sveto Mašković iša s prijatejem Anteton Šervoton, na lignje. Sveto je bi uporan ribič, dok se to za Šervota ni baš moglo reć. Kad Šervo za desetak minuti ne bi ćapa ništa, surga bi se pod škaf i pusti Svetota samega. Tako je bilo i ovega puta. U niko doba, Sveto ćapa lignju od blizu kila i vas vesel zazove Šervota:

„Šervo, digni se! Ćapa san jednu ki postol!“ Na to će mu Šervo ispod škafa, ravnodušno: “A koji broj?”⁴³

Svi jednaki

Ova ćehlica potiče iz vrimenta agitiranja za zapisivanje u Seljačku radnu zajednicu. Jedne večeri, na zboru u Sokolani, govornik je agitira da jih se što više zapiše u zadrugu, tvrdeći prisutnima kako će u zadrugi bit svi jednaki. I u ten agitiranju pristupi on Ivanu Zanutu i reče mu: „Ala, barba Ivane, zapišite sel!“ A Zano će mu na to: „Kad nareste Petar Čarap ki Petar Panceta, bićemo jednaki. Tad ću se i jan zapisat!“⁴⁴

⁴² Zapisala sam u Blatu (10. kolovoza 2012); kazivač Sveto Andrijić Ćučera.

⁴³ Zapisala sam u Blatu (19. kolovoza 2012); kazivač Ivan Žanetić Savo.

⁴⁴ Zapisala sam u Blatu (19. kolovoza 2012); kazivač Ivan Žanetić Savo.

RJEČNIK:

B

bokun – komad

C

crikva – crkva

Ć

ćapat – uhvatit

Č

čovik – čovjek

D

Divice – Djevice

divna – djevojka

dojezditi – dojahati

dojde – dođe

G

grih – grijeh

H

hodi – ide

hotit – želiti

I

iščati – tražiti

J

Jarbul – jarbol

jidit – ljutit

Josefa – Josipa

judi – ljudi

K

kaštigat - kazniti

kem - kojem

ki - kao

ki - koji

ke - koje

koj- koje

kombinat - dogovoriti

krivit - plakati

kun - pokraj, ku

kuntenti - zadovoljni

kurat - svećenik

kužina – sestrična

L

litos - ljetos

lujka – lutka

M

meju – među

min- mi

mojon – mojoj

N

navišćati – navještati

NJ

njiha – njihov

O

ostri ć – ošišat

P

pinezi - novac

polači - palača

postol - cipela

prostiti - moliti

pržun - zatvor

punistra – prozor

S

saša – sišao

sekret – tajna

skaline - stepenice

svit – svijet

surgat – smjestiti

Š

špaher – štednjak

V

vazest - uzest

virnik – vjernik

T

ten - tom

ter – te

tornik – utorak

Z

zdrčalo – ogledalo

zvizda – zvijezda

Ž

živinica – životinje

ZAKLJUČAK

Usmena književnost odnosno usmenoknjiževni žanrovi prenose se zaslugom kazivača i Obuhvaća poeziju: lirske i epske pjesme, balade, dvostihove; prozu: bajke, predaje, legende, basne, anegdote, viceve; dramske oblike; retoričke oblike: zdravice, basne, brojalice, brzalice, rugalice i sitne oblike: poslovice, zagonetke. Ako se osvrnemo na ovaj rad primijetit ćemo da su najzastupljenije lirske pjesme koje se ponajviše vezuju za blagdanske običaje, njihov ton je emocionalan, pun simbolike a nadasve slikovit. I sve te pjesme negdje su zapisane. Sve do II. Svjetskog rata nijedan važniji događaj u mjestu, pa niti smrt jednog mladića ili mlade žene, nije mogao proći, a da netko nije tim povodom ispjevao neku „popikinju“. I upravo su popikinje najbolje opisale blatske običaje, ali nažalost malo njih je zapisano. Ono što je još karakteristično za Blato jesu „čehlice“. Čehlice su omiljene kod Blaćana jer oni su Blaćani su poznati po svom humoru. Čehlice su kratke priče, humorističnog sadržaja, temeljene na stvarnom događaju, ali prepričane upravo na taj blatski način, s malom dozom poruge.

Ovo je bio je mali djelić priče o Blatu, *malom mjestu velikog srca! Ako je Svevišnji stvarajući svijet, jedan djelić odabrao za svoj počinak, onda je to bilo upravo ovdje. Sve su se ljepote, slile u malo mjesta, sva čudesa, sve vrline, svi mirisi, sve čarolije i nedokučivost prirode i duha.*

SAŽETAK

Ovaj završni rad govori o običajima, kako onim blagdanskim tako svadbenim i pokladnim koji su karakteristični za mali povijesni gradić, Blato na Korčuli. Nakon kratkog opisa otoka Korčule i samoga Blata opisuju se najprije blagdanski običaji, božićni i korizmeni, od kojih je najbitnije spomenuti tzv. blatsko veseljenje. Veseljenje je stari blatski običaj - grupe mladih i starijih veseljalaca, glazbara i pjevača po dugogodišnjem blatskom običaju i kršćanskoj tradiciji obilaze mnoge blatske domove, te domaćinima nagovještaju i čestitaju nadolazeće blagdane. Od korizmenih običaja bitno je spomenuti procesiju „Po gorah“- procesija u noći Velikog Četvrtka na Veliki Petak, u kojoj se obilaze sve crkvice podignute po okolnim poljima do kojih se dolazi prelazeći preko gora i maslinika. Za Poklade su karakteristične munde - plesni tanci u vrijeme poklada koji traju od Tri kralja do čiste sride. Što se tiče svadbenih običaja oni se u malo čemu razlikuju od običaja drugih mjesta otoka Korčule, ali zasigurno nigdje ne postoji toliko stihova o tome kao u Blatu. Za kraj neizbježno je spomenuti „popikinje“ i „čehlice“ koje će najbolje opisati život i duh Blata i Blačana. Sve ovo svjedoči o bogatstvu i ljepoti mjesta Blata kao i samog otoka Korčule.

RIASSUNTO

Questa tesina elabora costumi, da quelli natalizi e quaresimali a quelli del carnevale e del matrimonio, che sono caratteristici ad una piccola città storica – città di Blato sull'isola di Korčula. Dopo una breve descrizione dell'isola di Korčula e città di Blato vengono descritte le tradizioni relative a Natale e Pasqua; di qualli è importante menzionare costume” blatsko veseljanje”, gruppi di persone che vanno di casa in casa, annunciando del giorno dopo: Natale, Capodano, il giorno di San Giovanni o la Befana. Dalla tradizione quaresimale è importante ricordare la processione, "Po Gorah". Po Gorah è il nome dall'antica usanza della processione dalla notte del Giovedì Santo al Venerdì Santo, passando attorno a tutte le chiese costruite nei campi circostanti, attraversando le montagne e gli uliveti. Durante il carnevale si svolge un costume tipico per Blato “Munde” - danze di ballo, che dura da Befana a Mercoledì delle Ceneri. Le usanze nuziali non sono diversi da altri luoghi dell'isola di Korčula ma a Blato possiamo trovare tanti versi su questo. Alla fine, è inevitabile menzionare "popikinje" e "čehlice" che di meglio descrivono la vita e lo spirito di Blato e degli abitanti di Blato. Tutto questo parla della ricchezza e bellezza di Blato e dell'isola di Korčula.

POPIS KAZIVAČA

Sveto Andrijić Ćućera, rođen u Blatu 1. studenog 1935

Mara Andrijić Kucin, rođ. Žaknić Beor, rođena u Blatu 3. listopada 1927.

Miroslava Žaknić Beor, rođ. Sardelić Brko, rođena u Blatu 5. ožujka 1934.

Ivan Žanetić Savo, rođen u Blatu 11. veljače 1932.

LITERATURA

1. Botica, Stipe, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
2. Dragić, Marko, *Veliki petak u sakralnoj baštini bosansko-hercegovačkih Hrvata*, Muka kao nepresušno nadahnuće Passion as an Inexhaustable Source of Inspiration for Culture, br. VI., Pasijska baština Bosne i Hercegovine 2, Passion Heritage of Bosnia and Herzegovina 2, Zbornik radova VII. i VIII. međunarodnog znanstvenog simpozija Proceedings of Seventh and Eight International Scientific Symposium Vitez, 2010., Buško Blato 2011., Zagreb, 2012., str. 332.-372.
3. Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina br. 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229-264.
4. Dragić, Marko, *Sveto trodnevlje u duhovnoj baštini bosansko-hercegovačkih Hrvata*, Muka kao nepresušno nadahnuće kulture, Passion as an Inexhaustable Source of Inspiration for Culture, br. VI., Pasijska baština Bosne i Hercegovine, Passion Heritage of Bosnia and Herzegovina, Zbornik radova VI. Međunarodnog znanstvenog simpozija Zagreb-Sarajevo, 2008., Zagreb, 2010., str. 212-249.
5. Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 414-440.
6. Dragić, Marko, *Koledanje i veseljanje u hrvatskoj tradiciji*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, br. 1., Split, 2008., str. 21-43.
7. Dragić, Marko, *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu, br. 1, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 96-117.
8. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008. www.ffst.hr
9. Dragić, Marko, *Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, br. 3, Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2007., str. 369-390.

10. Dragić, Marko, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu br. 1 (1-196), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008, str. 67-91.
11. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
12. Žanetić, Marin, *Da se ne zaboravi*, vlastita naklada, Blato, 2009.
13. Protić, Ivo, *Župa Blato*, Blato, 1976.